

Državni izpitni center

M 1 1 2 7 0 1 2 3

JESENSKI IZPITNI ROK

EKONOMIJA

NAVODILA ZA OCENJEVANJE

Sreda, 31. avgust 2011

SPLOŠNA MATURA

IZPITNA POLA 1**PRAVILNI ODGOVORI
IZBIRNIH NALOG**

Številka naloge	Pravilni odgovor
1	D
2	B
3	D
4	B
5	D
6	B
7	A
8	E
9	B
10	C
11	B
12	D
13	E
14	D
15	C

Številka naloge	Pravilni odgovor
16	C
17	D
18	E
19	C
20	D
21	A
22	B
23	E
24	B
25	C
26	D
27	C
28	D
29	A
30	C

IZPITNA POLA 2

Del A: KRAJŠE BESEDILNE NALOGE

A01

PROIZVODNI DEJAVNIKI

Rešitev:

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS, 2001. Str. 102–120.

- a) Pojasnite pojem proizvodnje.

Proizvodnja je tisti del poslovne dejavnosti podjetja, v katerem naravne prvine in druge vhodne sestavine spreminjamo v dobrine.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- b) Dopolnite:

Za proizvodnjo so potrebne različne sestavine, ki jim pravimo **proizvodni dejavniki**. Glede na vlogo, ki jo ima posamezna sestavina v proizvodnem procesu, jih razdelimo na **delo** in produkcijska sredstva. Produkcijska sredstva sestavljajo **delovna sredstva**, med katera sodijo orodje in stroji, in **predmeti dela** oziroma naravne snovi, ki jih v proizvodnem procesu prilagajamo svojim potrebam.

*Za vsako pravilno dopolnjeno vrstico 0,5 točke, zaokrožimo navzgor.
(Skupaj največ 2 točki)*

- c) Tradicionalna (Sayeva) razdelitev proizvodnih dejavnikov izhaja iz tega, kdo je njihov lastnik in kakšen dohodek od njihove uporabe mu pripada. Gostinsko podjetje Njam, d.o.o., se ukvarja s pripravo hitro pripravljene hrane, kakršne so pice, hamburgerji, hotdogi ipd. Dopolnite preglednico tako, da navedete proizvodne dejavnike, dohodke, ki jim pripadajo, in konkreten primer dejavnika pri hitro pripravljene hrani v podjetju Njam, d. o. o.

Proizvodni dejavnik	Dohodek lastnika	Primer pri gostinskem podjetju Njam, d. o. o.
Delo	Mezda	Kuharji, prodajalci hrane, nabavni referenti ...
Zemlja (narava)	Renta	Zemljišče, na katerem je podjetje
Kapital	Dobiček	Zgradba, pečice, štedilniki, pripomočki ...

*Katerekoli tri pravilne navedbe 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

- d) Učinkovitost dela kot proizvodnega dejavnika merimo s produktivnostjo dela. Izračunajte produktivnost zaposlenega v podjetju Njam, d. o. o., v katerem 9 zaposlenih pripravi na leto 128.889 obrokov hitro pripravljene hrane.

$$\text{Izračun: } \frac{\text{število obrokov}}{\text{število zaposlenih}} = \frac{128.889}{9} = 14.321$$

Za pravilni izračun in rezultat 1 točka.

Odgovor: Vsak zaposleni pripravi na leto povprečno **14.321 obrokov**.

*Za pravilni odgovor 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

- e) Navedite vsaj dva ukrepa, s katerima bi lahko povečali produktivnost dela zaposlenih v gostinskem podjetju Njam, d. o. o.

Produktivnost dela bi lahko povečali s/z:

- dodatnim usposabljanjem zaposlenih v podjetju;
- ustrežnejšim razporejanjem delavcev na delovna mesta glede na njihove sposobnosti;
- tako organizacijo dela v podjetju, ki omogoča kar najbolj tekoč proizvodni proces (kar najmanj zastojev);
- podrobnejšo tehnično delitvijo dela v podjetju (večjo specializacijo zaposlenih za eno opravilo v celotnem proizvodnem postopku);
- sodobnejšim proizvodnim postopkom;
- sodobnejšimi stroji.

*Za vsak ukrep, s katerim bi izboljšali produktivnost dela, dobi kandidat 1 točko.
(Skupaj največ 2 točki)*

A02

TRG IN KONKURENCA

Rešitev:

Literatura: M. Glas. Ekonomija 2: temelji mikroekonomije. Ljubljana: ZRSŠ, 2003. Str. 13–93.

- a) Naštejte dejavnike tržne konkurence.

Dejavniki tržne konkurence:

- število kupcev in prodajalcev,
- stopnja razlikovanja: homogenost ali diferenciranost blaga,
- mobilnost proizvodnih dejavnikov,
- racionalnost ravnanja tržnih osebkov – informiranost potrošnikov in odsotnost diskriminacije kupcev.

Vsak dejavnik 1 točka, skupaj največ 2 točki.

- b) Naslednji trije trgi so primeri za prosto, oligopolno in monopolno konkurenco. Vpišite za vsak trg v preglednici, za kakšno konkurenco gre.

Opis trga	Konkurenca je (vpišite)
Državna agencija za telekomunikacije je izdala le eno koncesijo za posredovanje mobilnih telefonskih komunikacij v državi, in sicer podjetju ABC Mobilko.	Monopolna
Na tržnici, kamor prihaja v soboto veliko kupcev, sem videl vsaj na 100 stojnicah ponudbo sveže solate.	Prosta
Na trgu detergentov je z razvojem novih znamk ostalo le še kakšnih 5–6 proizvajalcev, ki so uspešno razvili nove, okolju prijaznejše detergente.	Oligopolna

Za vse tri pravilno zapisane oblike konkurence 1 točka.

c) Na trgu športnih koles v večjem mestu imamo naslednje stanje:

Cena športnega kolesa (v evrih)	Obseg povpraševanja po športnih kolesih	Obseg ponudbe športnih koles
300	200	2000
290	250	1800
280	300	1600
270	500	1400
260	750	1200
250	1000	1000
240	1300	800
230	1650	700
220	2000	600
210	2400	500
200	2900	400

- Pri ceni 290 evrov za kolo obstaja (podčrtajte pravilno trditev):

presežno povpraševanje / presežna ponudba / nič od tega, imamo ravnotežje,
in sicer v obsegu (vpišite pravilno število): 1550 koles.

Za oba pravilna odgovora 1 točka.

- ravnotežna količina in cena po stanju v zgornji preglednici znašata:

ravnotežna cena: 250 evrov,
ravnotežna količina: 1000 koles.

Za oba pravilna odgovora 1 točka.

- če bi se cena športnega kolesa znižala z 230 na 210 evrov, bi se obseg ponudbe koles (podčrtajte pravilno trditev):

povečal / ostal nespremenjen / zmanjšal,
in sicer za (vpišite pravilno število): 200 koles.

Za oba pravilna odgovora 1 točka.

- na intervalu med cenama 280 in 270 evrov za kolo je povpraševanje po športnih kolesih v mestu (podčrtajte pravilno trditev):

elastično / usklajeno elastično / neelastično, saj je dohodek proizvajalcev koles pri ceni 270 evrov (podčrtajte pravilno trditev) višji / enak / nižji kakor pri ceni 280 evrov;

Za oba pravilna odgovora 1 točka.

- koeficient cenovne elastičnosti povpraševanja na intervalu med cenama 250 in 240 evrov za kolo znaša (izračunajte):

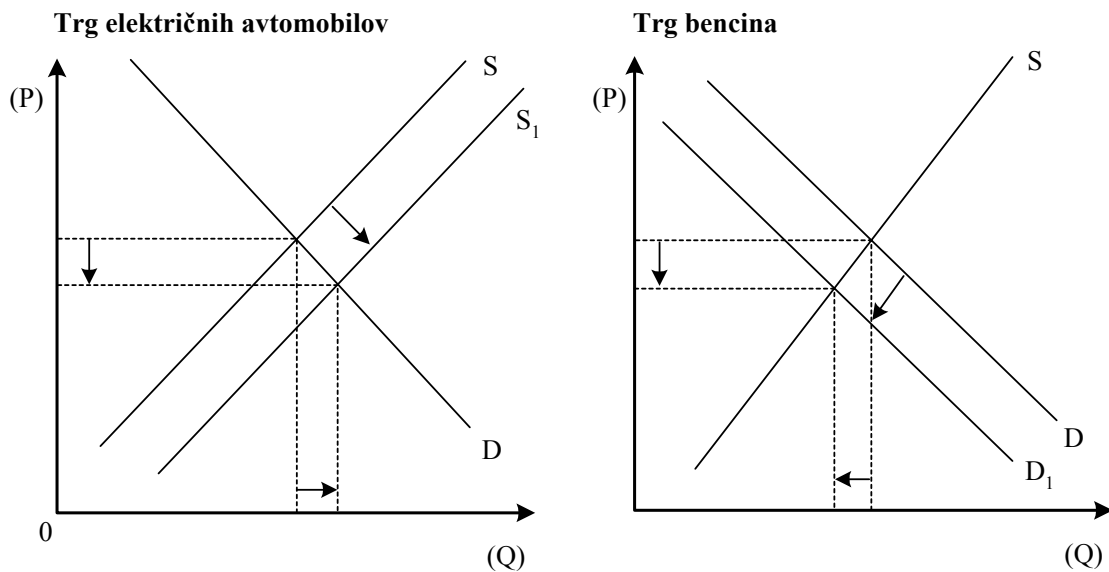
koeficient elastičnosti povpraševanja = $(1300 - 1000)/(250 - 240) \times (490/2300) = \underline{6,39}$

Upoštevat se pozitivni in negativen rezultat.

Tudi če kandidat izračuna koeficient z odstotno spremembo količine in cene, se rezultat upošteva.

Za pravilni izračun 1 točka.

- d) Na sliki trgov **električnih avtomobilov** (leva slika) in **bencina** (desna slika) imamo dano tržno ravnotežje. Proizvajalci električnih avtomobilov so z razvojem novega tipa baterij (tehnološka inovacija) znižali stroške izdelave teh avtomobilov za petino. Vrišite spremembe, ki so s tem nastale na trgu električnih avtomobilov in trgu bencina.

Za pravilno vrisane spremembe na posameznem trgu po 1 točka, skupaj največ 2 točki.

A03

RAZDELITEV

Rešitev:

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 105–109.

- a) Navedite in pojasnite obe funkciji, ki ju ima z vidika posameznika njegov delež v razdelitvi.

Z vidika posameznika ima njegov delež v razdelitvi dve temeljni funkciji:

- reproduktivno funkcijo: ta pri dani razvitosti zagotavlja primeren obstoj delavcev in njihovih družin in
- stimulativno funkcijo: dejavnost delavca v proizvodnji se neposredno poveže z njegovim deležem, s čimer je delavec spodbujen, da bo zaradi boljšega zadovoljevanja potreb intenzivno sodeloval v proizvodnji.

Za navedbo funkcije in smiselno pojasnilo 1 točka. Če kandidat funkciji samo navede, dobi za obe navedbi 1 točko.

(Skupaj največ 2 točki)

- b) Opredelite nominalno in realno mezdo.

Nominalna mezda je mezda, izražena v denarju. 1 točka

Realna mezda označuje količino dobrin in storitev, ki jih lahko kupimo z nominalno mezdo (ali: Je kupna moč nominalne mezde). 1 točka

(Skupaj največ 2 točki)

- c) V nekem gospodarstvu so se ob nespremenjeni nominalni mezdi cene zvišale za 25 %. Realna mezda se je (podčrtajte pravilno):

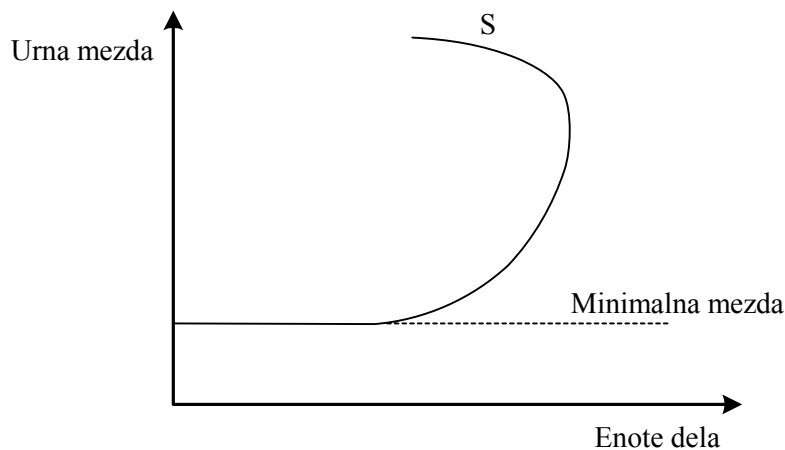
zvišala / ostala nespremenjena / znižala 1 točka
 in sicer za 20 % 1 točka
 (Skupaj največ 2 točki)

- d) Navedite ekonomske osebke, ki na trgu delovne sile povprašujejo, in ekonomske osebke, ki se na tem trgu pojavljajo kot ponudniki.

Povpraševalci: podjetja
 Ponudniki: delavci

Za obe pravilni navedbi 1 točka.

- e) Narišite krivuljo ponudbe delovne sile v sodobnem gospodarstvu in opišite njen potek.

Za pravilno sliko 1 točka.

Pod minimalno mezdo delavci niso pripravljene delati. Krivulja je potem najprej naraščajoča, ker višja mezda mami delavce, da delajo več. Pozneje pride v ospredje privlačnost prostega časa (krivulja se preusmeri v levo).

*Za smiselno pojasnilo vsaj dveh značilnosti 1 točka.
 (Skupaj največ 2 točki)*

- f) Navedite vsaj en razlog, ki kaže, da ima mezda drugačne ekonomske značilnosti kakor dobiček:
- mezde morajo biti izplačane, ko delavci opravijo delo, ne glede na to, ali je proizvedena količina prodana;
 - dobiček je ostanek in je zato neznan, mezda je znana vnaprej.

Za smiseln razlog 1 točka.

A04**DENAR IN INFLACIJA****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 126–132.

N. Hrovatin. Ekonomija 4. Ljubljana: ZRSS. Str. 62–67.

a) V preteklosti je menjava potekala najprej kot naravna menjava. Pojasnite:

- pojem naravna menjava:
Naravna menjava je menjava dobrine za dobrino.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- zakaj je naravna menjava sčasoma postala prezapletena:
Ko se je povečala produktivnost dela in so se v menjavi pojavili številni proizvodi, je menjava dobrine za dobrino postala prezapletena.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

b) Pojasnite, kdaj denar opravlja funkcijo menjalnega posrednika in kdaj merila vrednosti. Pri vsaki funkciji navedite tudi konkreten primer.

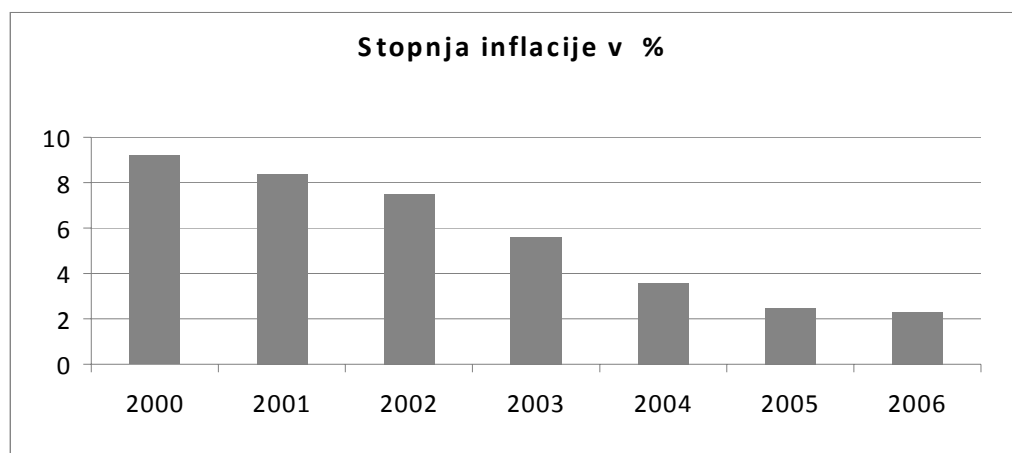
Funkcija denarja	Pojasnilo	Konkreten primer
Menjalni posrednik	Denar omogoča menjavo različnih dobrin.	Za 10 € kupimo 5 zvezkov.
Merilo vrednosti	Ko pride na trg nova vrsta blaga, se ovrednoti v denarju, dobi ceno.	Zvezek stane 2 €.

*Vsaka pravilna navedba 0,5 točke, zaokrožamo navzgor.
(Skupaj največ 2 točki)*

c) Navedite oblike, v katerih se pojavlja denar v sodobnih gospodarstvih.
Oblike denarja so: kovanci, bankovci, knjižni denar.

Za vse tri navedbe 1 točka.

d) Spodnja slika prikazuje stopnjo inflacije (v %) Sloveniji v letih 2000 do 2006. Pri odgovorih na vprašanja po potrebi uporabite podatke s slike.

Vir: Urad RS za statistiko

- Pojasnite pojem inflacija.
Inflacija je zvišanje splošne ravni cen. *1 točka*
- Za stopnjo inflacije v Sloveniji v letih 2000 do 2006 velja (podčrtajte pravilno):
stopnja inflacije se je v celotnem obdobju povečevala / stopnja inflacije je v
celotnem obdobju ostala enaka / **stopnja inflacije se je v celotnem obdobju
zniževala** *1 točka*
- Za spreminjanje cen v Sloveniji v letih 2000 do 2006 velja (podčrtajte pravilno):
cene so se v celotnem obdobju povečevale / cene so v celotnem obdobju ostale
enake / cene so se v celotnem obdobju zniževale. *1 točka*
- Mateji je delodajalec leta 2001 povečal plačo za 5 %. Pojasnite, kaj se je v tem letu
zgodilo z njeno kupno močjo.
Matejina kupna moč se je v tem letu zmanjšala. *1 točka*
- Če centralna banka zniža stopnjo obvezne rezerve poslovnih bank, se stopnja inflacije
(podčrtajte pravilno) **poveča** / zmanjša / ostane nespremenjena. *1 točka*
(Skupaj največ 5 točk)

A05**SODOBNO TRŽNO GOSPODARSTVO****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 161–170.

- a) Naštejte in pojasnite dva ključna učinka novih tehnologij, ki so se razvile z drugo industrijsko revolucijo.

Dva ključna učinka novih tehnologij sta:

- proizvodnja v velikem obsegu (ekonomija obsega), ki omogoča prednosti množične proizvodnje, s čimer uničuje manjše proizvajalce na trgu, nastajajo velike proizvodne enote;
- znižanje stroškov na enoto proizvoda zaradi visoke storilnosti.

Vsak pojasnjen učinek po 1 točko. Če kandidat učinka samo našteje, dobi za oba naštetata 1 točko. (Skupaj največ 2 točki)

- b) Navedite vsaj tri prednosti delniških družb, ki so se razvile kot izredno pomembna pravno-organizacijska oblika podjetij, pred individualnimi podjetji.

Prednosti delniških družb pred individualnimi podjetji:

- razpršitev lastninskih pravic in demokratizacija kapitalističnega sistema,
- možnost vlaganja manjših denarnih zneskov kot kapital,
- večja mobilnost kapitala med podjetji zaradi delovanja borze vrednostnih papirjev,
- možnost posrednih vlaganj preko investicijskih skladov s profesionalnim vodstvom,
- ločitev lastninske in menedžerske funkcije in profesionalizacija menedžmenta,
- enostavnejše zbiranje začetnega kapitala,
- lažje uvajanje naprednih tehnologij zaradi dostopa do kapitala.

Vsaka navedena (ali podobna smiselna) prednost 1 točka. (Skupaj največ 3 točke)

- c) Delniška družba Elektronka razpolaga s kapitalom 200 milijonov evrov. V letu 2007 je proizvedla 800.000 TV-sprejemnikov s širokim zaslonom, ki jih proda po 400 evrov, stanejo pa jo 360 evrov. Izračunajte:

- znesek prihodka, celotnih stroškov in dobička družbe Elektronka v letu 2007:
 - prihodek: **320 milijonov** evrov,
 - celotni stroški: **288 milijonov** evrov,
 - dobiček: **32 milijonov** evrov.

Za vsaj dve točni številki 1 točka.

- znesek davka na dobiček, ki ga pobere država (stopnja davka na dobiček znaša 30 %), znesek dividend (zanje namenijo 40 % dobička, ki je ostal družbi Elektronka po plačilu davka na dobiček) in znesek sredstev, ki jih namenijo za razvoj (ves preostali del dobička):
 - znesek davkov: **9,6 milijona** evrov,
 - znesek dividend: **8,96 milijona** evrov,
 - znesek sredstev za razvoj: **13,44 milijona** evrov.

Za vsaj dve točni številki 1 točka.

- d) Delniška družba Elektronka namerava v naslednjem letu kupiti v Aziji podobno podjetje, in sicer za 80 milijonov evrov. Navedite vsaj dva vira, ki ju lahko uporabi družba Elektronka, da bi zbrala ta kapital za nakup.

Mogoči viri:

- (dolgoročno) bančno posojilo domačih ali tujih bank,
- izdaja novih delnic,
- izdaja podjetniških obveznic Elektronke.

Za dva mogoča smiselna vira 1 točka.

- e) Navedite vsaj dva ekonomska razloga, zakaj je smiselno, da Elektronka kupi podjetje v Aziji, namesto da bi v Azijo izvažala proizvode, ki jih izdeluje v svojih evropskih tovarnah.

Ekonomske razlogi za nakup podjetja v Aziji:

- cenejši proizvodni viri (delovna sila, energija);
- nižji stroški prevoza proizvodov do potrošnikov;
- lažji dostop do lokalnih trgov;
- možnost davčnih ugodnosti;
- manj zahtevna zakonodaja (o okolju, zaposlovanju);
- možnost državnih subvencij za tuje neposredne naložbe.

Za vsaj dva navedena (in podobna smiselna) razloga 1 točka.

- f) Elektronka bo v naslednjih letih namenila 60 milijonov evrov za posodobitev svoje proizvodnje v Evropi. Če si jih izposodi pri bankah, bo ob 6-odstotni tržni obrestni meri plačala (izračunajte pravilni znesek) **3,6** milijona evrov obresti.

Za pravilni izračun 1 točka.

A06

JAVNA PORABA IN FISKALNA POLITIKA

Rešitev:

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4. Ljubljana: ZRSŠ, 2004.

- a) Pojasnite pojma:

- BDP: je tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev, ki jih država proizvede v določenem obdobju, navadno enem letu 1 točka
- proračunski primanjkljaj: proračunski odhodki so večji od proračunskih prihodkov 1 točka
(Skupaj največ 2 točki)

- b) Pojasnite, kako se je gibal proračunski primanjkljaj Slovenije v obdobju, ki ga prikazuje preglednica.
V letu 2001 se je povečal, v letu 2002 se je močno znižal, v letu 2003 se je rahlo povečal, po letu 2003 se zmanjšuje.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

- c) Navedite dva načina oziroma ukrepa, s katerima bi država lahko zmanjšala proračunski primanjkljaj.

Država bi lahko:

- povečala davke 1 točka
- znižala državne izdatke 1 točka

Kandidat lahko odgovarja tudi konkretnije: npr. povečala dohodnino, počasneje gradila avtoceste in podobno. 1 točko dobi za ukrepe iz posamezne skupine.

(Skupaj največ 2 točki)

- d) Navedite vsaj dva javnofinančna odhodka, ki najboljše kažeta socialno vlogo države.

Kandidat lahko navede katerakoli socialna transferja: otroški dodatki, nadomestila za brezposelne in podobno.

Za vsaj dve navedbi 1 točka.

- e) Pojasnite, zakaj mora v sodobnih družbah fiskalna politika opravljati prerazdelitveno funkcijo in kako se ta funkcija kaže v slovenski dohodninski lestvici.

Če bi država razdelitev dohodkov v celoti prepustila trgu, bi veliko nesposobnih za delo ostalo brez vsakršnih dohodkov, dohodki od dela najslabše plačanih prebivalcev pa ne bi zadoščali za preživetje.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Prerazdelitvena funkcija fiskalne politike se kaže v progresivni dohodninski lestvici.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

(Skupaj največ 2 točki)

- f) Pojasnite, zakaj znižanje davkov lahko poveča gospodarsko rast.
Znižanje davkov lahko:

- poveča delovno prizadevanje, ker so dohodki manj obdavčeni;
- poveča naložbe, ker so dobički podjetij manj obdavčeni.

Za kakršnokoli smiselno pojasnilo 1 točka.

- g) Slovenija je morala za pridružitve EMU in prevzem evra izpolnjevati različne kriterije. Eden izmed njih je bil, da javnofinančni primanjkljaj v tekočem letu ne presega 3 % BDP.
Navedite vsaj enega od preostalih konvergenčnih kriterijev:

- stopnja inflacije kandidatke ne sme biti višja od stopnje inflacije v treh državah z najnižjo stopnjo inflacije, povečane za 1,5 odstotne točke;
- obrestna mera ne sme biti višja od povprečne obrestne mere treh držav z najnižjo obrestno mero, povečane za 2 odstotni točki;
- država je morala biti vsaj dve leti neprekinjeno vključena v sistem deviznih tečajev EMU;
- celotni javni dolg kandidatke ne sme presegati 60 % BDP.

Za navedbo enega od kriterijev 1 točka.

Del B: ESEJISTIČNE NALOGE

Navodilo za ocenjevanje: Kandidat mora izbrati po eno nalogo iz vsakega sklopa. Odgovarjati mora v vsebinsko zaokroženem sestavku, v katerem predstavi osnovne poglede na izbrani ekonomski problem iz literature in prikaže svoja stališča in ocene. Če kandidat ne odgovarja v zaokroženem sestavku, ali pa so njegovi odgovori sicer pravilni, vendar pretirano skopi in torej nimajo značaja esejske razprave, lahko izgubi pri posamezni nalogi do 2 točki.

PRVI SKLOP NALOG

B01

TRŽNA KONKURENCA IN RAVNOTEŽJE

Za ekonomijo je značilen model popolne konkurence, pri kateri ponudba in povpraševanje na vsakem popolno konkurenčnem trgu pripeljeta do ravnotežja, v katerem se težnje kupcev in prodajalcev uskladijo.

Pojasnite, k čemu težijo racionalni kupci in k čemu racionalni prodajalci (2 točki). Navedite, kdo vse nastopa v vlogi kupcev na trgu osebnih avtomobilov srednjega razreda (takšna sta VW-jev golf in Opelova astra, tudi Renaultov megane in podobni avtomobili) (1 točka). Opišite značilnosti popolne konkurence (3 točke) in pojasnite, v čem se konkurenca na trgu osebnih avtomobilov srednjega razreda razlikuje od popolne konkurence (1 točka).

Pojasnite proces oblikovanja in prikažite z ustrezno sliko, kako na trgu s popolno konkurenco ponudba in povpraševanje pripeljeta do tržnega ravnotežja (6 točk). Pojasnite, kaj se zgodi s tem ravnotežjem, če se zaradi tehnoloških izboljšav znižajo stroški proizvodnje za desetino, in kaj se zgodi, če pride do zvišanja cen substitutne dobrine (2 točki).

(15 točk)

B02

PROIZVODNJA IN ZAKON PADAJOČIH DONOSOV

V gospodarskem krožnem toku je proizvodnja ključna faza, saj prihajajo iz nje dobrine in storitve, ki so predmet vseh preostalih faz gospodarjenja.

Pojasnite, zakaj je tudi po družbeni, ne le tehnični plati proizvodnja temeljna faza gospodarjenja (1 točka). Opišite, kaj se dogaja v proizvodnem procesu, pojasnite načelo gospodarnosti v tem procesu in navedite merila, s katerimi merimo uspešnost gospodarjenja (3 točke).

Pojasnite, kaj nam pove produkcijska funkcija (2 točki) in katere proizvodne izbire nam predstavlja izokvanta (krivulja enakega produkta) (2 točki). Pojasnite, kako izberemo najboljšo kombinacijo proizvodnih dejavnikov za proizvodnjo določene količine izdelkov (1 točka).

Opreделите zakon padajočih donosov (2 točki) in na primeru proizvodnje pšenice, pri kateri je variabilni proizvodni dejavnik količina gnojil in zaščitnih sredstev, opišite logiko zakona padajočih donosov (3 točke). Pojasnite, kako lahko ob zakonu padajočih donosov kljub temu povečujemo obseg proizvodnje kmetijskih pridelkov (1 točka).

(15 točk)

B03**KORISTNOST DOBRIN IN OBNAŠANJE POTROŠNIKA**

Miha ima zelo rad čokoladne bonbone in velik del svoje štipendije porabi zanje. Poleg bonbonov kupuje še številne druge dobrine. Svojo štipendijo poskuša razporediti tako, da zadovolji čim več svojih potreb.

Pojasnite pojma mejne in celotne koristnosti. Na primeru čokoladnih bonbonov pojasnite, kako se z večanjem števila bonbonov, ki jih je Miha pojedel, spreminjata njihova celotna in mejna koristnost. K svoji razlagi dodajte ustrezni sliki krivulj. (6 točk) Pojasnite, kako je spreminjanje celotne in mejne koristnosti povezano (3 točke).

S pomočjo koristnosti razložite, zakaj je Mihova krivulja povpraševanja po čokoladnih bonbonih padajoča, ter navedite vsaj dva druga dejavnika, ki poleg koristnosti še vplivata na Mihovo povpraševanje po čokoladnih bonbonih. Pojasnite, kaj bi se zgodilo z Mihovo krivuljo povpraševanja po čokoladnih bonbonih, če bi se Miha odločil, da bo namesto čokoladnih bonbonov raje jedel več sadja. (4 točke) Pojasnite, kdaj je Miha pri razporejanju denarja za nakup različnih dobrin kot potrošnik v ravnotežju (2 točki).

(15 točk)

B01**TRŽNA KONKURENCA IN RAVNOTEŽJE****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 2: temelji mikroekonomije. Ljubljana: ZRSŠ, 2003. Str. 13–27, 75–93.

Splošna ocenjevalna shema

Racionalni tržni osebki	3 točke
Model popolne konkurence	4 točke
Oblikovanje tržnega ravnotežja	6 točk
Spremembe tržnega ravnotežja	2 točki

Racionalni tržni osebki

Težnje racionalnih tržnih osebkov:

- racionalni kupci: težijo k največji koristnosti, zato želijo kupovati po čim nižjih cenah;
- racionalni prodajalci kar najbolj povečajo dobiček, zato želijo prodati po čim višjih cenah.

Za opis vsakega od osebkov po 1 točka. Skupaj največ 2 točki.

Na trgu osebnih avtomobilov srednjega razreda so kupci:

- gospodinjstva srednjega razreda (srednje kupne moči), družine;
- podjetja za svoja službena vozila;
- rent-a-car podjetja, ki dajejo avtomobile v najem.

*Za smiselno opis vsaj ene skupine kupcev 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

Model popolne konkurence

Značilnosti popolne konkurence:

- veliko, skoraj neomejeno število (približno enako močnih) kupcev in prodajalcev;
- homogeni (standardni) proizvodi;
- enostaven vstop na trg in izstop iz njega, brez posebnih ovir;
- popolna informiranost kupcev, odsotnost diskriminacije do kupcev.

Za vsako navedeno značilnost po 1 točka. Skupaj največ 3 točke.

Konkurenca na trgu avtomobilov srednjega razreda se razlikuje od tega modela:

- omejeno število proizvajalcev/prodajalcev vozil;
- avtomobili so diferencirani (dizajn, blagovne znamke);
- vstop ni enostaven, ker je potreben velik začetni kapital;
- kupci zberejo le neko količino informacij.

*Za vsaj eno smiselno navedeno razliko 1 točka.
(Skupaj največ 4 točke)*

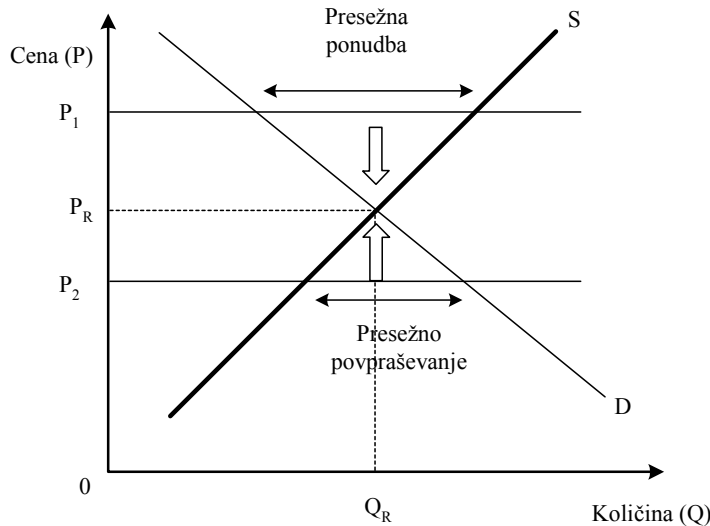
Oblikovanje tržnega ravnotežja

Opis oblikovanja tržnega ravnotežja: vključiti naslednje elemente:

- opredelitev ravnotežne cene kot cene v presečišču krivulj tržnega povpraševanja in tržne ponudbe;

- opis dogajanja, če je cena nad ravnotežno ravnijo – razlaga s **presežno ponudbo** in konkurenco med ponudniki ter znižanjem cene proti ravnotežni ravni;
- opis dogajanja, če je cena pod ravnotežno ravnijo – razlaga s **presežnim povpraševanjem** in konkurenco med kupci ter zvišanjem cene proti ravnotežni ravni.

Ustrezna slika:

Za razlago z opisom in ustrezno sliko 6 točk.

Za razlago zgolj z opisom največ 4 točke: za opredelitev ravnotežja 1 točka, za opis dogajanja pri višji oziroma nižji ceni za vsak opis do 2 točki.

Za ustrezno sliko: za sliko in ustrezne oznake ter opise 2 točki, za nepopolno opremljeno sliko 1 točka.

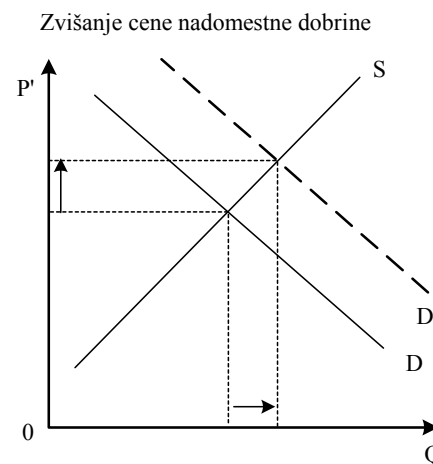
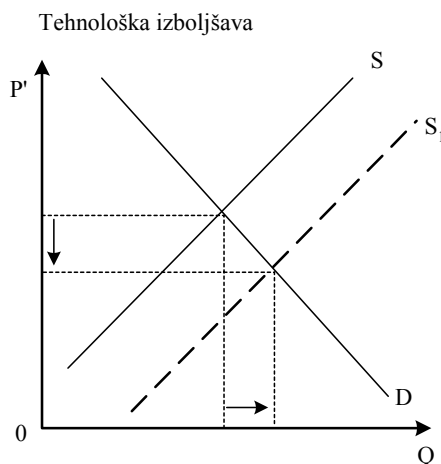
(Skupaj največ 6 točk)

Spremembe tržnega ravnotežja

Če se zaradi tehnoloških izboljšav znižajo stroški proizvodnje, bodo ponudniki pri vsaki ravni cene pripravljeni ponuditi nekaj več, **krivulja ponudbe se premakne v desno (povečana ponudba)**, zato se ravnotežna cena zniža in ravnotežna količina poveča.

Zvišanje cene nadomestne dobrine povzroči premik kupcev k večjemu nakupu substituta, ki se mu cena ni zvišala, **krivulja povpraševanja se premakne v desno** (navzgor; do povečanega povpraševanja), zato se ravnotežna cena zviša in ravnotežna količina poveča.

Ustrezni opis, ki pojasni premik krivulje in spremembo ravnotežja, po 1 točko za vsak primer, skupaj največ 2 točki. Ustrezno je tudi, če kandidat prikaže premike z ustreznima diagramoma.

(Skupaj največ 2 točki)

B02**PROIZVODNJA IN ZAKON PADAJOČIH DONOSOV****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 58–64.

M. Glas. Ekonomija 1: temeljni ekonomski pojmi in procesi. Ljubljana: ZRSS, 2003.
Str. 21–27, 115–120.

Splošna ocenjevalna shema

Proizvodnja in načelo gospodarnosti.....	4 točke
Produksijska funkcija, izokvanta in optimalna kombinacija.....	5 točk
Zakon padajočih donosov in večanje proizvodnje.....	6 točk

Proizvodnja in načelo gospodarnosti

Družbena plat proizvodnje: **položaj posameznika** (sloja) v proizvodnji določa njegov položaj v preostalih fazah, zlasti v razdelitvi in potrošnji. *1 točka*

Dogajanje v proizvodnem procesu: vložki (proizvodni dejavniki) se spreminjajo (transformirajo) v outpute (želene proizvode in storitve). *1 točka*

Načelo gospodarnosti v proizvodnem procesu:

- splošno načelo gospodarnosti: z razpoložljivo količino proizvodnih dejavnikov poskušamo doseči kar najboljši učinek, *1 točka*
- te učinke merimo z različnih vidikov, zato razlikujemo kot merila uspešnosti produktivnost, ekonomičnost in rentabilnost.

Za vsaj dve merili uspešnosti 1 točka.

*Po 1 točko za načelo gospodarnosti ter za različna merila uspešnosti, skupaj največ 2 točki.
(Skupaj največ 4 točke)*

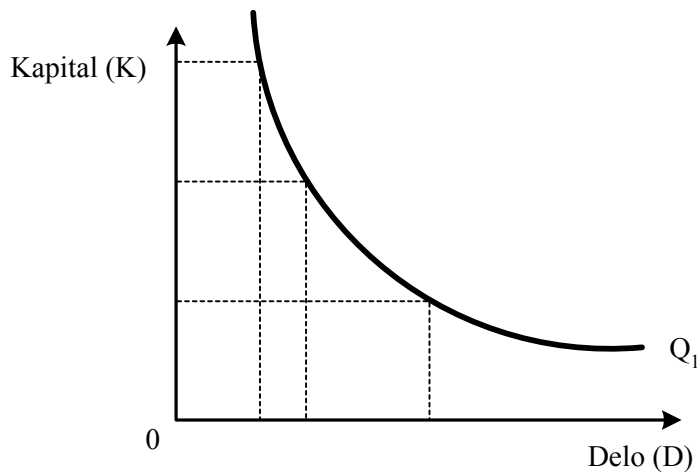
Produksijska funkcija, izokvanta in optimalna kombinacija

Produksijska funkcija: tehnično razmerje, ki nam pove največjo količino proizvodov, ki jo je mogoče proizvesti s posamezno sestavo proizvodnih dejavnikov ob danih proizvodnih metodah.

Površna opredelitev 1 točka, popolna opredelitev največ 2 točki.

Izokvanta: pokaže vse kombinacije proizvodnih dejavnikov, s katerimi lahko proizvedemo neko (enako) količino proizvodov.

2 točki; mogoče je uporabiti tudi sliko (slika 1 točka), ob popolni opredelitvi je za sliko mogoča dodatna točka, če jo je kandidat kje drugje v nalogi izgubil.

Najboljša kombinacija proizvodnih dejavnikov: bistveno je opredeliti, da upoštevamo **mejne produktivnosti in cene dejavnikov**.

Mogoča je tudi opredelitev: najboljša je tista kombinacija, v kateri so mejne produktivnosti dejavnikov sorazmerne njihovim cenam, ali: kadar je razmerje mejnih produktivnosti dejavnikov enako razmerju njihovih cen.

Za pojasnilo najboljše kombinacije 1 točka, za natančno opredelitev najboljše kombinacije je mogoča še dodatna točka, če jo je kandidat kje drugje v nalogi izgubil.

(Skupaj največ 5 točk)

Zakon padajočih donosov in večanje proizvodnje

Zakon padajočih donosov:

če povečujemo naložbo enega (variabilnega) proizvodnega dejavnika ob konstantni količini enega ali več proizvodnih dejavnikov in nespremenjenih proizvodnih metodah, se bo celotni proizvod vsaj do neke točke sicer povečeval, vendar po neki točki **z vse manjšimi prirastki**, kar pomeni, da se mejni produkt variabilnega dejavnika po tej točki zmanjšuje.

Nepopolna opredelitev 1 točka, popolna 2 točki.

Logika zakona na primeru proizvodnje pšenice:

- variabilni dejavnik je količina gnojil in zaščitnih sredstev, konstantni dejavnik pa preostali dejavniki (površina zemljišča, mehanizacija, število delavcev);
- sprva ima variabilni dejavnik na razpolago veliko konstantnih dejavnikov, zato se proizvodnja od količine 0 hitro povečuje;
- po neki točki, ko dosežemo učinkovito kombinacijo dejavnikov, ima variabilni dejavnik na razpolago razmeroma vse manj konstantnih dejavnikov, njegova učinkovitost pada, zato so prirasti proizvodnje pšenice vse manjši, lahko pride tudi do tega, da se proizvodnja sploh ne povečuje več.

Opis teh razmerij po 1 točko za vsak del pojasnila, skupaj največ 3 točke.

Mogoča je tudi predstavitev s krivuljami (Glas, str. 62), za kar dobi kandidat dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil.

Možnost večanja proizvodnje kmetijskih pridelkov: to omogoča **tehnični napredek** v mehanizaciji in v agrotehničnih metodah.

Omemba tehničnega napredka 1 točka.

(Skupaj največ 6 točk)

B03**KORISTNOST DOBRIN IN OBNAŠANJE POTROŠNIKA****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 1. Ljubljana: ZRSS. Str. 58–62.
M. Glas. Ekonomija 2. Ljubljana: ZRSS. Str. 32–33.

Splošna ocenjevalna shema

Koristnost	6 točk
Povezanost TU in MU	3 točke
Koristnost in povpraševanje	4 točke
Potrošnikovo ravnotežje	2 točki

Koristnost

Celotna koristnost je koristnost vseh enot dobrine, ki jo trošimo.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Mejna koristnost je koristnost vsake dodatne enote dobrine, ki jo trošimo.

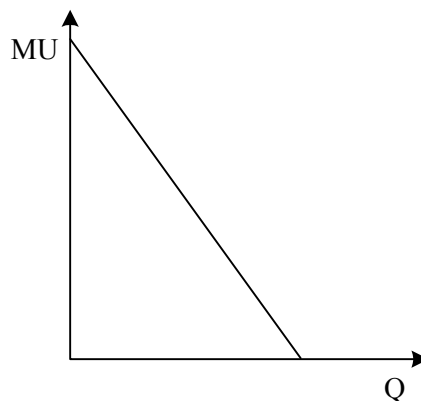
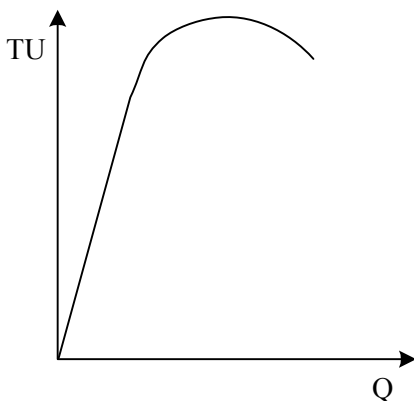
Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Z večanjem števila bonbonov, ki jih Miha poje, se celotna koristnost povečuje, vendar z vse manjšimi prirastki.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Z večanjem števila bonbonov, ki jih Miha poje, se koristnost bonbonov znižuje, saj s prvimi zadovolji najnujnejše potrebe.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Za pravilno vrisano krivuljo celotne koristnosti 1 točka.

Za pravilno vrisano krivuljo mejne koristnosti 1 točka.

(Skupaj največ 6 točk)

Povezanost TU in MU

Celotna koristnost je seštevek mejnih koristnosti vseh porabljenih bonbonov (enot dobrine).

..... 1 točka

Ker se mejne koristnosti s potrošnjo bonbonov (dobrine) znižujejo, se celotna koristnost povečuje vse počasneje. 1 točka
Če bi dodaten bonbon Mihu škodoval, bi bila mejna koristnost tega bonbona negativna in celotna koristnost bi se znižala. 1 točka
(Skupaj največ 3 točke)

Koristnost in povpraševanje

Padajoča krivulja povpraševanja:

Za prve enote bonbonov, od katerih pričakuje Miha veliko mejno koristnost, je pripravljen plačati sorazmerno visoko ceno.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Pri nadaljnjih enotah, za katere se je mejna koristnost že močno znižala, pa Miha že skrbno razmišlja. Kupil jih bo le, če bo cena nizka, sicer bo denar porabil za nakup drugih dobrin.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Dejavniki povpraševanja:

- obstoj substitutov,
- Mihov dohodek,
- pričakovanja o gibanju cen v prihodnje,
- cene drugih dobrin, ki jih Miha še kupuje.

Za vsaj dve navedbi 1 točka.

Krivulja povpraševanja po bonbonih bi se premaknila v levo navzdol.

*Za pravilen odgovor 1 točka. Kandidat lahko tudi nariše ustrezen graf.
(Skupaj največ 4 točke)*

Potrošnikovo ravnotežje

Miha bo kot potrošnik v ravnotežju takrat, ko bo z izbiro dobrin maksimiral svoje zadovoljstvo.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

To je izbira, pri kateri je mejna koristnost na porabljeni evro enaka za vse kupljene dobrine.

*Kandidat lahko navaja tudi ustrezno enačbo. Za smiselno pojasnilo ali enačbo 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

DRUGI SKLOP NALOG

B04

RAZVOJ PODJETJA KOT EKONOMSKE INSTITUCIJE

Gospodarsko dejavnost organiziramo v tržnem gospodarstvu v podjetjih kot posebni pravni obliki, v kateri se poveže več ljudi z materialnimi in finančnimi sredstvi. Podjetje se je po svojih značilnostih prilagajalo spremembam okoliščin, seveda pa imamo v gospodarstvu v vsakem trenutku zelo različna podjetja glede na velikost, lastniško sestavo, način sprejemanja poslovnih odločitev in podobno.

Pojasnite, kaj razumete s pojmom podjetja (2 točki) in kaj je temeljni cilj podjetij v tržnem gospodarstvu (1 točka).

V prvi polovici 19. stoletja, ko so v gospodarstvih prevladovala sorazmerno majhna podjetja, govorimo o individualnih podjetnikih. Pojasnite, kdo je tedaj lastnik podjetja in kdo sprejema temeljne poslovne odločitve (1 točka). Pojasnite, kako so se s tehnološkim razvojem uveljavile prednosti množične proizvodnje in kako je to vplivalo na stroške za proizvodnjo enote proizvoda (2 točki). Pojasnite, kako postanejo velika podjetja lastništvo več ljudi, kdo odloča o temeljnih razvojnih odločitvah in kdo sprejema operativne, tekoče poslovne odločitve (3 točke).

Pojasnite, v čem lahko vidimo bistvene prednosti delniške družbe z vidika največjih kapitalistov – delničarjev, ko gre za raven tveganja naložb in možnosti nadzora velikih kapitalov (3 točke). Pojasnite, kdaj postane delniška družba multinacionalno podjetje in katere prednosti pridobi podjetje z internacionalizacijo poslovanja (3 točke).

(15 točk)

B05

BRUTO DOMAČI PROIZVOD IN GOSPODARSKA RAST

Osnovni cilj vsake vlade je doseči čim večjo gospodarsko rast. Za ugotavljanje gospodarske rasti države pa moramo poznati njen bruto domači proizvod oziroma njegove spremembe.

Pojasnite pojem bruto domači proizvod (BDP) in pojasnite, kaj pomeni, da pri izračunu BDP uporabljamo geografsko načelo. Navedite metode, s katerimi BDP merimo, in jih pojasnite. (6 točk) Pojasnite, zakaj za mednarodne primerjave izračunavamo BDP v USD na prebivalca (2 točki). Za Slovenijo navedite približni velikosti BDP na prebivalca in BDP na prebivalca po kupni moči ter pojasnite, zakaj sta podatka različna. Navedite, med katere države se po razvitosti uvršča Slovenija. (4 točke)

Navedite, kako merimo gospodarsko rast države, pojasnite glavni problem, ki se pojavlja pri izračunu gospodarske rasti, kadar jo izračunamo za več let, ter opišite spreminjanje stopnje gospodarske rasti v Sloveniji po osamosvojitvi (3 točke).

(15 točk)

B06**PREBIVALSTVO IN POKOJNINSKA REFORMA V SLOVENIJI**

Prebivalstvo je nedvomno najpomembnejši dejavnik velikosti in strukture potencialnega bruto domačega proizvoda.

Spreminjanje števila prebivalcev lahko pojasnimo z demografskimi gibanji. Navedite, kaj vpliva na naravno rast prebivalstva, in pojasnite stopnjo naravne rasti v Sloveniji v zadnjem obdobju (2 točki). Na celotno gibanje prebivalstva Slovenije vplivajo tudi selitve. Pojasnite, kaj so notranje in kaj zunanje selitve, in opredelite migracijski saldo (2 točki). Pojasnite migracijski saldo Slovenije v zadnjih letih in navedite vsaj en razlog, ki je po vašem mnenju vplival, da ima Slovenija tak migracijski saldo s tujino (2 točki).

Vzroki za preseljevanje prebivalstva so tudi v neenakomernem razvoju posameznih regij v Sloveniji. Navedite vsaj po eno najbolj in najmanj razvito regijo v Sloveniji, pa tudi razloge za to, da jih uvrščamo med razvite oziroma nerazvite (3 točke).

V letu 2001 je Slovenija izvedla pokojninsko reformo. Pojasnite razloge za pokojninsko reformo (2 točki). Pojasnite značilnosti dokladnega in naložbenega pokojninskega sistema (2 točki). S pokojninsko reformo je Slovenija vpeljala dva stebra pokojninskega zavarovanja. Na kratko pojasnite vsaj eno značilnost vsakega stebra (2 točki).

(15 točk)

B04**RAZVOJ PODJETJA KOT EKONOMSKE INSTITUCIJE****Rešitev:**

Literatura: M. Glas. Ekonomija 1: temeljni ekonomski pojmi in procesi, Ljubljana: ZRŠŠ, 2003.
Str. 94–99.

M. Glas. Ekonomija. Ljubljana: DZS. Str. 161–172, 191–193.

Splošna ocenjevalna shema

Pojem podjetja in temeljna naloga	3 točke
Individualna podjetja, razvoj tehnologije in delniške družbe	6 točk
Prednosti delniških družb za lastnike	3 točke
Multinacionalna podjetja	3 točke

Pojem podjetja in temeljna naloga

Pojem podjetja:

- institucija / organizacija, ki najema in kombinira proizvodne dejavnike;
- proizvaja in prodaja proizvode in storitve.

Vsak od elementov opredelitve 1 točka, skupaj največ 2 točki.

Temeljni cilj podjetij: maksimiranje dobička (največji mogoči dobiček).

*Opredelitev maksimalnega dobička 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

Individualna podjetja, razvoj tehnologije in delniške družbe

Lastnik individualnega podjetja v prvi polovici 19. stoletja: **individualni podjetnik**, ki je podjetje ustanovil (ali podedoval), sam kot menedžer/direktor sprejema temeljne poslovne odločitve.

Pojasnilo lastninske in upravljalne/poslovodne funkcije pri individualnem podjetniku 1 točka.

Učinki tehnološkega razvoja: proti koncu 19. stoletja:

- proizvodnja v velikem obsegu (prednosti množične proizvodnje) zaradi novih virov pogona strojev (energije), ki omogočijo velike tovarne;
- bistveno **znižanje stroškov** na enoto proizvoda z višjo produktivnostjo.

Posamezni učinek 1 točka, skupaj največ 2 točki.

Razvoj delniških družb: pojasniti elemente:

- velikih podjetij posamezni kapitalist ni mogel razviti z lastnim kapitalom;
- konkurenca ga sili k akumuliranju in hitremu vlaganju, zato potrebuje dodatni kapital;
- velika podjetja zahtevajo profesionalno, strokovno vodenje, ločita se funkciji lastništva in operativnega (poslo)vodenja;
- temeljne odločitve še vedno sprejemajo lastniki (na skupščini delničarjev oziroma prek nadzornega sveta);
- tekoče, operativne poslovne odločitve sprejemajo (najeti) menedžerji.

*Posamezni smiselno pojasnjeni element 1 točka, skupaj največ 3 točke.
(Skupaj največ 6 točk)*

Prednosti delniških družb za lastnike

Bistvene prednosti delniških družb za največje lastnike:

- možnost **zmanjšanja oz. razpršitve tveganja** z razporejanjem kapitala na lastništvo več proizvodnih, trgovskih ali finančnih organizacij, odgovornost lastnikov le v obsegu vloženega kapitala;
- možnost vpliva na bistveno večji obseg kapitala (poslovanja) prek **sistema kontrolnih paketov delnic** v različnih podjetjih (in s prepletenim lastništvom).

*Navedba posamezne prednosti 1 točka, podrobnejši opis še 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

Multinacionalna podjetja

Nastanek multinacionalne družbe: delniška družba postane multinacionalna družba z vsaj eno proizvodno podružnico v drugi državi. 1 točka

Prednosti podjetja z internacionalizacijo poslovanja:

- večja mobilnost kapitala pri iskanju dobička, širše pridobivanje kapitala;
- razporeditev proizvodnje na več lokacij po svetu, gospodarska moč centralizacije kapitala in odločanja;
- prednosti množične proizvodnje s proizvodnjo za več trgov po svetu;
- dolgoročno, strateško načrtovanje poslovanja in večja učinkovitost;
- lažji dostop do tujih trgov prek podružnic;
- izognitev carinskim in raznim necarinskim oviram;
- prednosti razlik v davčnih sistemih, v drugih predpisih;
- možnost nižjih stroškov zaradi nižjih mezd, davkov, državnih subvencij;
- možnost izognitve pritiskom delavcev (sindikatom).

*Vsaka navedena (ali podobna smiselna) prednost TNK po 1 točko, skupaj največ 2 točki.
(Skupaj največ 3 točke)*

B05

BRUTO DOMAČI PROIZVOD IN GOSPODARSKA RAST

Rešitev:

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4. Ljubljana: ZRSS. Str. 9–19.

Splošna ocenjevalna shema

BDP in metode merjenja	6 točk
Mednarodne primerjave	2 točki
Slovenski BDP	4 točke
Gospodarska rast	3 točke

BDP in metode merjenja

BDP je tržna vrednost vseh končnih proizvodov in storitev, ki jih neka država proizvede v določenem obdobju, navadno enem letu. 1 točka

Geografsko načelo pomeni, da upoštevamo končne proizvode in storitve, ki so bili proizvedeni s proizvodnimi dejavniki na slovenskem ozemlju, ne glede na to, ali so v lasti slovenskih državljanov ali tujcev. 1 točka

BDP merimo z:

- metodo dodane vrednosti,
- metodo dohodkov,
- metodo izdatkov.

Za vsaj dve navedbi 1 točka.

Metoda dodane vrednosti:

BDP izračunamo tako, da seštejemo dodane vrednosti vseh podjetij (oziroma panog) v gospodarstvu.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Kandidat lahko doda: Dodana vrednost je razlika med celotnim prihodkom podjetja in vrednostjo proizvodnih dejavnikov, ki jih je podjetje kupilo od drugih podjetij. Če kandidat pojasni še pojem dodane vrednosti, dobi dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil.

Metoda dohodkov

BDP izračunamo tako, da seštejemo dohodke od dela in kapitala ter neto posredne davke (dohodke države).

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Če kandidat dohodke podrobno pojasni, dobi dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil.

Metoda izdatkov

BDP izračunamo tako, da seštejemo izdatke gospodinjstev (osebno porabo), izdatke za investicije, državne izdatke in neto izvoz.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Če kandidat izdatke podrobno pojasni, dobi dodatno točko, če jo je kje drugje v nalogi izgubil. (Skupaj največ 6 točk)

Mednarodne primerjave

Velikost BDP različnih držav lahko primerjamo le, če ga izrazimo v isti enoti za vse države. Navadno za to uporabljamo katero od mednarodnih konvertibilnih valut, še najpogosteje USD.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Ker je velikost BDP odvisna tudi od števila prebivalcev, za primerjavo gospodarske moči med državami izračunavamo BDP na prebivalca.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

(Skupaj največ 2 točki)

Slovenski BDP

BDP na prebivalca v Sloveniji: 11.000 do 15.000 EUR 1 točka

BDP na prebivalca po kupni moči: 16.000 do 20.000 EUR 1 točka

BDP, izračunan po kupni moči, upošteva tudi razlike v cenah dobrin med državami. Ker so cene v Sloveniji v povprečju nižje kakor v preostalih zahodnoevropskih državah, je naš BDP/prebivalca, izračunan po kupni moči, večji kakor nominalni BDP/prebivalca.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Slovenijo lahko glede na velikost BDP/prebivalca štejemo med razvite države. 1 točka

(Skupaj največ 4 točke)

Gospodarska rast

Gospodarsko rast merimo s stopnjo rasti BDP. 1 točka

Kandidat lahko navaja tudi pravilen obrazec.

Ko računamo gospodarsko rast za več let, je treba nominalne podatke za vsako leto popraviti z inflacijo, zato da so številke primerljive. S tem odpravimo vpliv sprememb cen.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

V letih po osamosvojitvi je bila gospodarska rast negativna. Leta 1993 smo prvič dosegli pozitivno gospodarsko rast. 1 točka
(Skupaj največ 3 točke)

B06

PREBIVALSTVO IN POKOJNINSKA REFORMA V SLOVENIJI

Rešitev:

Literatura: N. Hrovatin. Ekonomija 4: razvojne poti slovenskega gospodarstva. Ljubljana: ZRSŠ, 2004. Str. 20–25, 138–153.

Splošna ocenjevalna shema

Naravna rast prebivalstva	2 točki
Selitve prebivalstva.....	4 točke
Regionalni razvoj.....	3 točke
Pokojninska reforma.....	6 točk

Naravna rast prebivalstva

Na naravno rast prebivalstva vplivata rodnost in smrtnost.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Stopnja naravne rasti v Sloveniji je negativna, saj je stopnja rodnosti manjša od stopnje smrtnosti (ali: komentar podatkov iz zadnjih dveh let).

*Za pojasnilo, ki vključuje podčrtano, 1 točka.
(Skupaj največ 2 točki)*

Selitve prebivalstva

Notranje selitve so selitve znotraj Slovenije, zunanje selitve pa selitve v tujino ali iz nje.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Migracijski saldo je razlika med priselitvami in odselitvami.

Za smiselno pojasnilo 1 točka.

Migracijski saldo v Sloveniji je v zadnjih letih pozitiven, saj se več ljudi v Slovenijo priseli, kakor pa se odseli.

Za pravilno ugotovitev in smiselno pojasnilo 1 točka.

Razlogi za pozitivni migracijski saldo:

- življenjski standard v Sloveniji se zvišuje, zato se povečuje priseljevanje iz držav članic EU in nekdanjih republik Jugoslavije z nižjim življenjskim standardom;
- potrebe po delavcih v npr. kovinarstvu, gradbeništvu ...

*Za navedbo vsaj enega razloga 1 točka.
(Skupaj največ 4 točke)*

Regionalni razvoj

Najbolj razvita regija je Osrednjeslovenska, najmanj razvite so Pomurska, Zasavska in Podravska regija.

Za pravilno navedbo ene najbolj in ene najmanj razvite regije 1 točka.

Osrednjeslovenska regija je najbolj razvita, saj je:

- v letu 1999 ustvarila 1/3 bruto dodane vrednosti Slovenije,
- od tega 70 % v storitvenih dejavnostih,
- BDP na prebivalca presegal slovensko povprečje za 34 %,
- BDP na prebivalca dosegel 91 % povprečja EU.

Za pravilno navedbo vsaj enega razloga 1 točka.

Pomurska, Zasavska in Podravska regija so najmanj razvite, saj:

- so se v Zasavski regiji zaprli rudniki, ki so dajali delo veliko prebivalcem na tem območju;
- ima Pomurska regija velik delež kmetijskega prebivalstva (ali: gospodarske družbe so poslovale z izgubo, ali: izobrazbena sestava prebivalstva je nižja od povprečja, ali: nižji delež od izvoza od slovenskega povprečja, ali: večji podjetji Mura in Nafta Lendava poslujeta z negativnim poslovnim izidom);
- je Podravska regijo prizadel propad velikih podjetij, kakršna so TAM, Metalna, MTT.

*Za smiselno navedbo vsaj enega razloga 1 točka.
(Skupaj največ 3 točke)*

Pokojninska reforma

Razlogi za pokojninsko reformo:

- staranje prebivalstva, daljšanje življenja in hkrati zmanjšanje rodnosti, kar pomeni, da vse manj zavarovancev plačuje prispevke za enega upokojenca;
- spremembe na trgu delovne sile – med tranzicijo je sprememba delovnopravne zakonodaje olajšala odpuščanje odvečnih delavcev, več podjetij je šlo v stečaj. Vse to je vplivalo na večanje števila brezposelnih in tako na zmanjšanje števila zavarovancev. Hkrati je uvedba novih oblik zaposlovanja (samozaposleni, zaposleni v zasebnih podjetjih) omogočila izogibanje plačevanju prispevkov ali plačevanje nižjih zneskov;
- s spodbujanjem predčasnega upokojevanja na začetku tranzicije (dokup pokojninske dobe) je država uravnavala ponudbo na trgu delovne sile.

Za smiselno pojasnilo vsakega razloga 1 točka. Če kandidat razloge samo navaja, dobi za dva navedena razloga 1 točko. Skupaj 2 točki.

Dokladni pokojninski sistem je obvezni javni sistem, pri katerem se sprotne vplačila zavarovancev uporabljajo za tekoče izplačevanje pokojnin upokojencem. Sistem temelji na medgeneracijski solidarnosti, saj deluje na pričakovanju, da bodo prihodnje generacije zavarovancev plačevale prispevke za bodoče upokojence.

V naložbenem pokojninskem sistemu zavarovanec sam plačuje prispevke, ki se zbirajo na njegovem osebem računu. Zanje skrbijo npr. pokojninski skladi, zavarovalnice, ki zbrana sredstva vlagajo, zato se sredstva praviloma plemenitijo. Ob upokojitvi se na podlagi vseh zbranih sredstev zavarovanca izračuna njegova mesečna renta, ki jo prejema do smrti.

Za smiselno pojasnilo vsakega sistema 1 točka. Skupaj 2 točki.

Značilnosti prvega stebra:

- povečuje se minimalna starost za upokojitev. Za oba spola je minimalna starost za upokojitev 58 let, prej pa je bila za ženske 53 let;
- izpolnjena polna starost za upokojitev; starost, ki upokojencu daje pravico do polne pokojnine, je za ženske 61 in za moške 63 let;
- dosežena pokojninska doba je za moške 40 in za ženske 38 let, to je tri leta več kakor prej;
- povečuje se doba za izračun pokojninske osnove, in sicer namesto 10 je ta doba 18 zaporednih let, ki so bila za zavarovanca najugodnejša. Ob nižji starosti in manjši pokojninski dobi se ta doba ustrezno skrajša;
- novi sistem spodbuja zavarovance, da delajo dlje. Za vsako leto dela po doseženi polni starosti in za vsako leto po dopoljnjeni delovni dobi je mogoče pridobiti določeno povečanje pokojnine;
- pokojnine bodo v prihodnosti nižje (leta 2025 samo 72,5 % pokojninske osnove);
- novost sta državna in vdovska pokojnina. Državna pokojnina, ki jo poznajo tudi nekatere druge države, zagotavlja minimalne dohodke osebam, starejšim od 65 let, pod pogojem, da so med 15. in 65. letom starosti vsaj 30 let živeli v Sloveniji in da niso upravičenci do nobene druge vrste pokojnine. Prav tako njihovi lastni dohodki ne smejo presežati premoženjskega cenzusa za varstveni dodatek. Državna pokojnina znaša 33,3 % najnižje pokojninske osnove.

Za smiselno pojasnilo ene značilnosti 1 točka. Če kandidat značilnosti samo navaja, dobi za dve navedeni značilnosti 1 točko.

Značilnosti drugega stebra:

- prostovoljno dodatno pokojninsko zavarovanje, ki ima značilnosti naložbenega sistema;
- gre za zbiranje denarnih sredstev na osebnih računih zavarovancev, katerega namen je zagotovitev dodatne pokojnine ob upokojitvi poleg tiste, ki jo prejemajo v okviru prvega stebra na osnovi obveznega zavarovanja;
- višina pokojnine pa je odvisna od višine privarčevanih sredstev, starosti ob upokojitvi in spola;
- privarčevana sredstva pa so odvisna od višine vplačane premije, števila let varčevanja in donosa na vplačana sredstva;
- možni sta dve vrsti zavarovanja: individualno ali kolektivno;
- pri individualnem se zavarovanec sam vključi v pokojninski načrt in sam v celoti plačuje premijo;
- kolektivno zavarovanje organizira delodajalec, pri katerem je zavarovanec zaposlen, pri tem pa se mora v kolektivno zavarovanje vključiti vsaj 66 % zaposlenih. Mesečno premijo lahko vplačuje delodajalec ali zaposleni ali oba skupaj;
- sredstva v drugem stebri lahko zbirajo in izvajajo pokojninske načrte pokojninski skladi; ti se lahko oblikujejo kot vzajemni pokojninski skladi ali pokojninske družbe ter zavarovalnice, ki imajo dovoljenje za sklepanje življenjskih zavarovanj.

*Za smiselno pojasnilo ene značilnosti 1 točka.
(Skupaj največ 6 točk)*